

ЕКОНОМІЧНІ СИСТЕМИ ІНДУСТРІАЛЬНИХ СУСПІЛЬСТВ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Хоча економічна теорія і практика країн Західної Європи та США перебувають на вищому щаблі розвитку, ніж у країнах колишнього соцтабору, програми, орієнтовані на допомогу економіці цих країн, виявились не такими ефективними, як цього можна було очікувати. Причина — нестача інформації та брак методологічного підходу до аналізу економічної структури та економічних процесів. Лише в результаті порівняння можна запропонувати ефективні організаційні та операційні зміни, які б покращили функціонування економічної системи. Порівняльне дослідження економік є важливим внеском до економічної теорії, оскільки створює необхідні передумови для подолання обмеженості економічного мислення в питаннях теорії та практики, що ґрунтується на досвіді замкнутої економічної системи.

Вже впродовж десятиліття після розпаду Радянського Союзу країни Східної Європи докладають неабияких зусиль, трансформуючи власні економічні системи. У 1990-х, коли визріла необхідність переходу до ринкової моделі в країнах, які тривалий час функціонували в умовах командно-планової системи, ринок асоціювався з хаосом. Проблемним питанням була приватизація, оскільки недостатньо було просто позбавити партійний апарат права тотального контролю за засобами виробництва, передусім потрібно було делегувати відповідальність за прийняття рішень новим власникам.

Ізолюваність та ворожість не сприяли розвиткові економічного компаративізму. Тому реформи, які проводились у країнах Східної Європи, часто призводили до зростання безробіття та гіперінфляції. Процеси, які викликали агресію та розчарування у громадян цих країн, поставили науковців перед потребою розробки критеріїв, які б дозволили оцінити успішність трансформацій у напрямку до ринкового капіталізму. В час, коли перманентна шокова терапія, покликана стабілізувати нашу економіку, стає схожою на оперативне втручання без наркозу — розвіюючи тим самим ілюзії апологетів вульгарного лібералізму щодо можливості трансплантації суспільних інститутів (особливо ринкового господарства та демократичного устрою), які формувались упродовж тривалого часу в країнах Заходу завдяки унікальній констеляції факторів до зовсім іншого середовища, — нагальною стає потреба в артикуляції засадничих принципів, які б дозволили адекватно зрозуміти ви-

токи і можливі шляхи виходу з нашого катастрофічного становища [1].

Однак інструментарій, яким користується аналітик-економіст, не може забезпечити повноти порівняльного аналізу. Деякі аспекти функціонування економічних систем потребують міждисциплінарного підходу. Для прикладу: показники зростання можна порівняти, застосувавши інструменти економічної теорії, а порівняння економічних ідеологій здійснюється із залученням політологічного та соціологічного підходів.

Загальною для всіх економічних систем, що перебувають на шляху трансформування, є нестача критичних знань стосовно особливостей, спільних та відмінних рис різних економічних моделей, їхніх вад і переваг у конкретному суспільному середовищі. Досвід економічної діяльності одних країн може виявитись неприйнятним для застосування в інших країнах через відмінності у соціально-культурному досвіді суспільств, а також через територіальні відмінності. Таким чином, порівняння економічних систем, які реально функціонують, слід здійснювати за критерієм їхньої відповідності базовим моделям.

Моделі економічних систем є спрощеними абстракціями, сукупністю інституційних рис і характеристик, властивих різним економічним системам, які реально функціонують (надалі такі системи називатиму *кейсами* [2]). Кожен кейс є унікальною комбінацією економічних і соціальних характеристик, інституцій та інструментів, принципів розміщення ресурсів і розподілу прибутків, проте, існують певні спільні для всіх ре-

альних економік принципи побудови системи, які виходять із необхідності впорядковувати відносини між членами цих систем та задовольняти потреби виходячи з обмеженості економічних ресурсів. Розгляд кейсів має внести доповнення і вдосконалення до моделей. Особливо багатий Ґрунт для компаративістських досліджень дає аналіз економічних систем, що поєднують у собі елементи ринкового капіталізму та планового соціалізму

Інституційною відмінністю, на якій наголошують, порівнюючи економічні системи, є право власності на засоби виробництва. За цією ознакою системи поділяють на капіталістичні, в яких функціонує інститут приватної власності на засоби виробництва, та соціалістичні, в яких власність є суспільною. Існування двох крайніх форм економічного устрою — ринковий капіталізм та командно-плановий соціалізм не заперечують можливості існування проміжних форм, які мають назву "ринковий соціалізм" та "плановий ринковий капіталізм" [3].

Порівняння економічних систем не можна звести лише до протиставлення особливостей інституту власності. Право власності є лише одним з інструментів, що захищають право брати участь у процесі розподілу економічних благ.

Аналіз економічних систем слід доповнити порівнянням механізмів прийняття рішень. Нейбергер наполягає на тому, що процес прийняття рішень більшою мірою, ніж принцип розподілу власності, визначає особливості економічної системи. На його думку, слід порівнювати економічні системи, відповідаючи на запитання:

- хто приймає рішення і який характер цих рішень? (структура прийняття рішень);
- якою є мотивація тих, хто приймає рішення? (ідеологія);
- як координуються рішення всіх тих, хто наділений правом прийняття рішень? (механізми ринку та плану, принципи командного управління та обміну) [4].

Структура прийняття рішень характеризується локусом, в якому приймаються різноманітні рішення стосовно інвестування, поточного виробництва, а також форм та цілей економічної діяльності. Виділяють такі види структур:

1. Цілковита централізація: єдина монополізована влада в економічній системі відповідає за прийняття усіх рішень. Умовою існування такої системи є кібернетична революція, яка допоможе розв'язати проблеми збору інформації та контролю за виконанням наказів завдяки інформаційним технологіям та автоматизації.

2. Адміністративна децентралізація: базові рішення приймаються центральною владою, яка

делегує відповідальність за виконання наказів та право приймати субординовані рішення владі нижчого рівня. Контроль за діяльністю уповлінців нижчого рівня здійснюється через заборони певного роду діяльності та встановлення правил, відповідно до яких необхідно здійснювати суспільно-економічні дії.

3. Маніпулятивна децентралізація: центральна влада не накладає однозначних обмежень на свободу діяльності підпорядкованих суб'єктів. Натомість контроль за їхньою діяльністю здійснюється через вплив на економічне середовище: маніпулювання цінами, преміями, субсидіями та податками, а також доступом до ресурсів кредитування.

4. Цілковита децентралізація: розподіл повноважень щодо прийняття рішень поміж незалежними суб'єктами. В ідеальному варіанті кожен із цих суб'єктів наділений необмеженою свободою прийняття рішень в умовах чистої конкуренції, в рамках якої не існує вищого наглядового органу. Однак, у середовищі чистої конкуренції свобода супроводжується дуже незначним реальним впливом на ринкові процеси.

Кожний із вказаних структур прийняття рішень відповідає певний механізм узгодження та реалізації цих рішень, а саме — ринок або план [5].

Ринок

У ринковій економіці рішення ухвалюються індивідами чи фірмами на підставі цінових сигналів, які виникають із взаємодії попиту і пропозиції. Цінові співвідношення та зміни цін визначають якість і різноманіття товарів та послуг, які виробляються, спосіб їх розподілу та координують діяльність мільйонів децентралізованих приватних закладів виробництва й розподілу. Саме завдяки ціновому механізмові обмежені ресурси використовуються на різні потреби. Споживач голосує своїми грошима, обираючи ті продукти, які мають для нього більшу користь. Ринок є сумісним із маніпулятивно децентралізованою та цілковито децентралізованою структурами прийняття рішень. Формою функціонування ринкового механізму є **обмін**. Кожна економіка, яка будь-коли існувала, містила бодай якусь діяльність з обміну. Однак в індустріальних суспільствах процеси обміну відбуваються у формі купівлі та продажу, оскільки посередником обміну є гроші. Індивіди та групи можуть вибирати найдоцільніше рішення серед усіх можливих шляхом раціонального розрахунку. Проте в сучасних індустріальних суспільствах виникає потреба державного втручання в процеси обміну з метою соціального захисту і збереження структури зайнятості. Уряд вдосконалює функції цінового механізму за допомогою:

- антитрастової та антимонопольно') політики;
- урядового регулювання діяльності конкретної фірми чи економічної галузі;
- споживацької політики (зміцнення становища споживача супроти інформаційної дискримінації з боку виробника);
- структурної політики (структурування виробництва через контроль за формуванням капіталу — індикативне планування);

План

План, на відміну од ринку, вказує на міру та спосіб втручання держави у сферу економічної діяльності. Механізми планового регулювання відрізняються способом їх укладення, а також мірою участі в цьому процесі суб'єктів нижчих рівнів структури прийняття рішень. Планування може бути імперативним та індикативним. Власне, планування, або імперативне планування передбачає прямий контроль уповноважених органів за прийняттям та реалізацією рішень стосовно економічної та політичної діяльності, а також контроль потоку інформації. Імперативне планування координується з абсолютно централізованою та адміністративно децентралізованою структурами прийняття рішень. Індикативне планування є сумісним із ринковим механізмом і застосовується державою як стимулювання досягнення певних неринкових цілей шляхом маніпулювання податками та соціальними витратами [6].

Послідовники планової економіки її основними перевагами вважають: 1) можливість координації економічних дій наперед; 2) зменшення непевності стосовно дій конкурентів, споживачів, а також можливостей пропозиції, що дає додаткові можливості у прийнятті більш зважених інвестиційних рішень. Для планової економіки обов'язковим є координаційні механізми, які б забезпечили виконання адміністративних рішень. Для реалізації імперативного плану, втіленого у владних розпорядженнях, застосовується інструмент командного управління, що забезпечує виконання планових завдань через закон або силові методи (застосовуються в період військового стану). Командне управління можливе в державах капіталістичної ідеології, але тільки в умовах кризи або військового стану (класичним прикладом є нацистська Німеччина або США періоду Другої світової війни, коли приватні виробники автомобілів виконували накази федерального уряду).

Ідеологія як основа економічної системи: капіталізм та соціалізм

Економічні рішення визначаються мотиваційною структурою, тобто вони ґрунтуються на сприйнятті обставин, аналізі системи стимулів,

які пов'язують мету й різноманітні альтернативні рішення; залежать від кількості та якості інформації, що є в розпорядженні суб'єкта економічної діяльності.

За дуже низького рівня прибутків (якщо говорити про прибутки учасників саме індустріальних економічних систем), домінуючими мотивами є задоволення базових фізіологічних потреб: спрага, голод, потреба у захисті від природних та штучних факторів небезпеки. Із зростанням доходів матеріальні стимули зменшують свою значимість. Виникає потреба в самовираженні і повазі, відчутті власного впливу на організацію, управлінні та контролі інформації. Однак, тією мірою, якою матеріальні стимули є виразниками визнання важливості індивіда та його внеску в функціонування системи, вони залишаються вирішальними елементами мотиваційної структури навіть за високих рівнів прибутку.

Відповідно до мотиваційних структур суб'єктів системи можна виділити два різновиди економічної системи:

1) система, що приймає цілі учасників. У цій системі стимули діють у формі позитивних матеріальних винагород та еґо-сатисфакції (ego-satisfaction);

2) економічна система намагається реформувати цілі. Прикладом такої системи є Китай в період правління Мао Цзедуна, який спробував перебудувати ціннісну структуру учасників економічної системи таким чином, щоб еґоїстичні мотиви знецінились, особливо стосовно матеріальних благ [7].

Мотиваційна структура є елементом ідеології, яка саме задає рамки можливого для конкретної економічної системи. Ідеологія є не просто інструментом державної політики, а способом існування суб'єктів економічної системи. Економічна ідеологія вказує, якими є економічні пріоритети, інститути й інструменти системи, а також способи їх використання; ставлення до змін у цілях, інституціях та інструментах [8].

В економічних системах існують різні групи інтересів, які важко задовольнити в рамках єдиної ідеології, саме тому економічні системи часто є ідеологічно неоднозначними, інтереси різних соціальних прошарків відображаються в діяльності політичних партій, профспілок та громадських організацій та через їх посередництво впливають на характер економічних рішень [9]. Для побудови економічних моделей пропоную розглядати їх приналежність до однієї з базових ідеологій — капіталізму або соціалізму.

Капіталізм — це система цінностей, принципів та ідей, що економічно організована навколо інститутів приватної власності та економіч-

ної діяльності заради прибутку, а в культурному сенсі ґрунтується на ідеї про особу як центр уваги в суспільстві [10].

Життєздатність цієї ідеології підтримують такі інститути як: приватна власність, мотивація до прибутку, система ціноутворення, свобода підприємництва, конкуренція, індивідуалізм, суверенітет споживача, трудова етика й обмежене управління.

В умовах капіталізму існує приватна власність на чинники виробництва — землю, працю, капітал, певні права, пов'язані із власністю, та обов'язки, що витікають з цих прав. Володіння приватною власністю сприяє накопиченню багатства та заохочує до приватної ініціативи.

Мотивація прибутком спонукає приватних власників та менеджерів фірм виробляти товари, які можна продати за цінами, вищими, ніж затрати на виробництво. Капіталізм використовує прибутковість як тест щодо того, чи варто виробляти той чи інший товар, і якщо варто, то в якій кількості. Роль держави в умовах капіталізму полягає в забезпеченні свободи підприємництва як права кожної особи займатись економічною діяльністю в спосіб, що її приваблює і не суперечить суспільній моралі та чинному законодавству. Індивідуалізм надає кожному рівні можливості досягнути успіху чи зазнати невдачі ціною власних зусиль. Це ключовий інститут системи чистої конкуренції, в якій особиста ініціатива стимулюється правом власності та певним рівнем незалежності від втручання держави. В капіталістичній економічній системі держава має дотримуватись принципу невтручання в економічну діяльність; її вплив обмежується виконанням декількох загальнообов'язкових функцій для добра всіх громадян. Принцип невтручання, або *laissez-faire* виходить з припущення, що люди, захищаючи власні інтереси, діють раціонально, а, отже, дбаючи про власну користь, вони знайдуть своє місце в суспільстві і будуть йому максимально корисними. Проте у західному суспільстві, навіть у період розквіту капіталізму, держава відіграла помітну роль. Депресія 1930-х років стала каталізатором посилення ролі держави. Критичні рішення щодо виробництва і розподілу стали прийматись не на ринковому майдані, а через політичні процеси.

Інші економічні системи можуть бути визначені через модифікації, що ці системи внесли до вказаних інститутів.

Прихильники ідеології соціалізму вважають, що не слід покладатись на ціни та цінові співвідношення, приймаючи важливі економічні рішення [11]. Рішення щодо асортименту товарів та їх кількості, зокрема, товарів широкого вжитку, має виносити уряд. Соціалісти критикують

ціновий механізм за те, що ціни не відображають неринкових потреб людей (прагнення до економічної захищеності, групової приналежності тощо). Соціалізм прагне перерозподілити виробничі ресурси для задоволення основних суспільних потреб замість реалізації інтересів групи людей, що мають великі доходи. В сучасних індустріальних суспільствах соціалістична ідеологія позбавлена категоричності і функціонує як рух за збільшення рівності поміж членами суспільства коштом соціальної підтримки та націоналізації промисловості.

Інституційні механізми, якими соціалізм відрізняється од капіталізму, є модифікацією більшості інститутів капіталізму, оскільки розвиваються на противагу його найгіршим зловживанням. В першу чергу власність визначає відмінність між капіталізмом та соціалізмом. В капіталістичній економіці земля та засоби виробництва, запас капіталу є власністю приватних осіб чи груп приватних власників, організованих у фірми. В соціалістичних економіках власником цих благ є соціальна спільнота. Право на приватну власність повинно бути обмежене споживчими товарами.

Звичайно, таке пояснення є надто спрощеним. В межах соціалізму значною є розбіжність залежно від того, чи основним власником є центральна влада, чи влада на місцях. Перша форма власності пов'язана з адміністративно централізованою структурою рішень, що взаємодіє з плановим координаційним механізмом. Друга форма пов'язана з маніпулятивно децентралізованою структурою, яка, приймаючи рішення, координує їх механізмами ринку.

Соціалізм теоретично заперечує прибуток від підприємницької діяльності як цінність, а, отже, і мотив діяльності. Як альтернативу ця ідеологія пропонує зменшення цінності матеріальних стимулів та їх заміну ідейними й моральними стимулами, які мотивують зусилля працівників, апелюючи до певних колективних цілей.

Існує тенденція пов'язувати капіталізм із демократією, а соціалізм з диктатурою. Мабуть, це тому, що різні системи, які називали себе соціалістичними, часто працювали в умовах диктатури, відсутності індивідуальної свободи. В сучасній соціалістичній системі уряд відмовився від опозиції до приватної власності і спрямував свою увагу на вдосконалення громадського комплексу всіх товарів та послуг.

На початку 1960-х років багато європейських соціал-демократичних партій розірвали рештки ідеологічних зв'язків з комуністичною доктриною та марксизмом [12]. У Західній Європі сформувались змішані капіталістично-соціалістичні системи: залишився розрахунок на рин-

кову економіку, але також існує державне регулювання планування для досягнення бажаних соціальних та економічних цілей.

Френсіс Фукуяма писав, що ринкова система є найефективнішою системою виробництва й розподілу товарів [13]. Відтоді як капіталізм став обов'язковою умовою нинішнього та майбутнього існування світу, можна порівнювати лише різновиди капіталізму. Один з порівняльних підходів запропонував Джордж С. Лодж — поділ ринкової економіки на індивідуалістичний англосаксонський капіталізм і комунітарний капіталізм у Європі. Індивідуалістичний капіталізм асоціюється з працями Дж. Локка та А. Сміта. В основу цієї системи закладено ідею про особу як центр суспільства, що має невідчужувані права, серед яких право на приватну власність. Кожна особа сприяє загальному добробуту, якщо їй дозволити дбати про власні інтереси. Загальний добробут буде наслідком не благодійності, а строгої логіки вільного ринку. Таким чином, традиційною для індивідуалістичної економіки є відповідальність кожної особи за свій власний успіх.

На протиположності індивідуалізму, комунітарний капіталізм покладається на почуття задоволення від участі у спільному процесі. За комунітаризму значно розширюється роль держави, вона бере участь у стимулюванні економічного зростання, забезпечує програми соціального захисту та соціальні інвестиційні проекти. У країнах комунітарного капіталізму окремі фірми є частиною групи — система кейретцу в Японії — і опрацьовують довгострокову стратегію, існує тісна співпраця між компаніями та державою. Комунітарний капіталізм є наслідком своєрідного культурного розвитку країн, де держава традиційно відіграє важливу роль в економічному розвитку.

Мартін Шніцер віддає перевагу іншому підходові до порівняння економічних систем, що поділяє капіталістичні системи на три різновиди.

Ринковий капіталізм

Економічні системи, що якнайточніше дотримуються принципу вільної конкуренції в межах ринкового капіталізму, представлені в США та Швейцарії. Висока продуктивність і технологічний динамізм є найсильнішою звагою для країн, які прагнуть наслідувати успіх провідних представників капіталістичної економіки.

Характерно, що країни з високим прибутком на душу населення практикують ринкову економіку, можливо, завдяки здатності ринку ефективно розподіляти продукти та ресурси засобами закону попиту та пропозиції.

Основними характеристиками ринкової капіталістичної економічної системи є: 1) приват-

на власність на засоби виробництва та особисте управління цією власністю; 2) домінування економічної вигоди як провідної сили при прийнятті рішення про інвестиції, виробництво та продаж; 3) покладання на ринок та ціни як регулятивні механізми при розподілі ресурсів та розподілі прибутку. Проте навіть у країнах, чії економіки ґрунтуються на ринковому механізмі, існує зростаюча тенденція до планування та регулювання економіки. Найкраще середовище для ведення бізнесу створюється там, де держава спроможна підтримувати приватну власність, свободу підприємництва, обіг грошей та кредитів, а також надійну законодавчу базу.

Найважливіші сильні сторони ринкової економіки:

- Економічні ресурси розподіляються ефективно;
- Кожен почувається достатньо вільно, щоб робити вибір у відповідності з власними вподобаннями; поведінка не регулюється безпосередньо;
- Зміни у відносних цінах змушують людей реалізувати технічний прогрес, щоб змінити структуру виробництва та здійснити організаційні реформи.

Соціально-ринковий капіталізм

Зразком цієї системи є німецький капіталізм 1990-х років, якому властива розвинена система програм соціального забезпечення — від державного страхування здоров'я до грошової допомоги родинам. Цільові державні виплати становлять більший відсоток від загальноурядових видатків, ніж у США. Ці виплати надходять на допомогу безробітним та пенсіонерам, які не дають натомість жодних товарів чи послуг. Вплив держави в соціально-ринковій системі поширюється через володіння акціями приватних компаній, через субсидії галузям виробництва та часткове володіння підприємствами. Соціально-ринкова економіка як протиставлення плановому соціалізму намагається поєднати в собі соціалістичні принципи (колективна власність, обмежена нерівність у розподілі прибутку та майна) із принципами ринкової цінової регуляції в питаннях розподілу ресурсів та готових товарів.

У цій системі можливим є раціональний економічний підрахунок і ефективне розміщення ресурсів, чого не можна досягнути в звичайній планово-соціалістичній економіці.

Всупереч твердженням Людвіга Місеса стосовно того, що раціональний економічний обрахунок та ефективне розміщення ресурсів є неможливим в умовах соціалізму, Оскар Ланге розробив модель соціалістичної ринкової еконо-

міки [14]. В цій моделі ціни споживчих товарів та послуг праці визначаються безпосередньо через ринкові механізми, а державні управління намагаються методом проб та помилок визначити ціни на товари виробника, які б встановили рівновагу попиту і пропозиції. Враховуючи "параметричні" ціни та деякі дуже загальні правила, менеджери підприємств, призначені урядом, приймають самостійні рішення стосовно випуску продукції та необхідної кількості ресурсів.

Ярослав Ванек запропонував альтернативну соціалістично регульовану модель ринкової економіки — модель партисипації (participatory model). Ванек описав п'ять ключових елементів цієї економіки: робітничий менеджмент, розподіл прибутків, плата за користування суспільним капіталом, вільні ринки та свобода зайнятості [15].

Класичним зразком ринкового соціалізму була Югославія, починаючи з 1970-х і до свого розпаду. Як і будь-яка реальна економіка вона відрізнялась від моделі Ланге та Ванека в тому, що: 1) ринок був недосконалим через неадекватну інформацію, олігополію та низьку мобільність робочої сили; 2) діяльність та успіх промисловості вельми залежав від стосунків з урядом; 3) приватні підприємства відігравали провідну роль лише в сфері послуг [16].

Державно керований капіталізм (плановий ринковий капіталізм)

Цей різновид капіталізму існує в Японії та інших країнах Східної Азії. У Японії та Південній Кореї співпраця між державою та бізнесом тісніша, ніж у США і Європі, особливо у розміщенні капіталу та застосуванні промислової політики в економіці. В Японії утворилась групова форма капіталізму, що ґрунтується на консенсусі між різними японськими групами. Державного соціального забезпечення немає, цю функцію виконують бізнесові структури. Індикативне планування застосовується, але воно базується на консенсусі уряду та основних груп.

Основною функціонування такої економічної системи є індустріальна політика — це процес застосування державою інструментів фіскальної політики: субсидування, контролювання тарифів, вигідні умови кредиту, квоти на імпорт; зміни у правилах стосовно ринкової структури та конкуренції, націоналізація вибраних галузей та фірм.

Пропоную розглянути четверту модель економічної діяльності, яка вже не існує у чистій формі, але наслідки її функціонування відчутні йнині.

Командно-планова соціалістична економіка

Основними цілями такої економічної моделі є швидке зростання та структурні зміни шляхом централізованого контролю економічної діяльності, що ґрунтується на громадській власності на засоби виробництва. Основні риси командно-планової економіки: національні пріоритети; детальне планування виробництва та розподілу; адміністративні накази з метою втілити марнославні плани політичної верхівки. Центральне планування може модифікувати соціальну структуру, здійснити перерозподіл прибутків, прискорити галузеві та регіональні темпи розвитку, утримувати стабільний рівень цін та заробітної платні. Плановики в таких системах, як правило, прагнуть темпів економічного зростання, які перевищують встановлені у ринкових системах. Однак не всі сектори економіки просуваються в однакових темпах, перевага надається важкій промисловості.

В командно-плановій економічній системі при формуванні економічних рішень домінують політичні та ідеологічні критерії. Попри всі негативні для успішного функціонування економічної системи фактори, позитивною рисою такої економічної системи є орієнтація на побудову суспільних класів за освітнім рівнем, саме з цієї причини освіта є пріоритетною галуззю суспільно-економічної діяльності [17].

Нині соціалізм належить до минулого і весь світ грає в гру, що називається "капіталізм". Відбувається суперництво між Європою, США та Японією. Кожен із цих регіонів має власний варіант капіталізму. В даній статті запропоновано чотири основні економічні моделі, які забезпечують рамки для відбору тих системних характеристик та механізмів, які є прийнятними для економік, що трансформуються, зокрема, й для України. Таким чином, доречно говорити про використання переваг капіталістичних моделей "як точки віддарунку для побудови теоретичної системи координат, адекватної для випадку нашої країни" [18]. Трансформація економіки без усвідомлення впливу традицій культурного довікілля і теоретичної рефлексії над цими проблемами є безплідною і заводить у глухий кут.

В нинішній ситуації, що склалась в Україні, питання ринкового господарювання має бути замінено пошуком адекватного таким формам економічної поведінки "духу", певної ментальності, притаманної людям даної соціальної системи в даний період часу [19].

1. *Кутуєв П.* Рациональний капіталізм в Україні: між міфом та реальністю // Соціологія.— 1999.— № 2.— С. 6
2. *Bornstein M.* Comparative Economic Systems: Models and Cases — IRWIN, 1989 — P. 13.
3. *Rosser J. & Rosser M.* Comparative Economics in a Transforming World Economy.— IRWIN, 1995.— P. 9.
4. *Neuberger E.* Classifying Economic Systems II Bornstein M. Comparative Economic Systems: Models and Cases.— P. 18—26.
5. *Rosser J. & Rosser M.* Comparative Economics in a Transforming World Economy.— P. 7—12.
6. *Ibid.*—P. 14—18.
7. *Neuberger E.* Classifying Economic Systems II Bornstein M. Comparative Economic Systems:Models and Cases.— P. 22.
8. *Roskin M.* Countries and Cocepts,—N. Y., 1993.— P. 10—13.
9. *Климок Г., Нестеренко В.* Основи економічної теорії: політекономічний аспект.— Київ, 1994.— С. 62—66.
10. *ШніцерМ.* Порівняння економічних систем.— Основи, 1997,—С 43—51.
11. *Ibid.*—С. 71—75.
12. *Roskin M.* Countries and Cocepts.— P. 258.
13. *Fucuyama F.* The End of History and The Last Man.— New York, 1991.
14. *Lange O.* On the Economic Theory of Socialism II Bornstein M. Comparative Economic Systems: Models and Cases.— P. 182—190.
15. *Vanek J.* The participatory Economy// Bornstein M. Comparative Economic Systems:Models and Cases.— P. 191—200.
16. *Sacks S.* The Yugoslav Firm.— University of Connecticut, 1988.—P. 213.
17. *Brown A. & Neuberger E.* The traditional Centrally Planed Economy and Economic Reforms II Bornstein M. Comparative Economic Systems: Models and Cases.— P. 263—294.
18. *Кутуєв П.* Вказана праця. Там само.
19. *Ibid* —С 16.

Masliy L. I.

ECONOMIC SYSTEMS OF INDUSTRIAL SOCIETIES: COMPARATIVE ANALISYS

Although the economic theory and economics of West European countries and USA have higher level of development than the post Soviet countries have, programs intended to help the economy of this countries turned out to be less effective than it was expected. The reason is the lack of information and absence of methodological approach to analyze the economic structure and processes. Effective organizational and operational changes to improve the way economic systems are functioning could be suggested only as the result of comparison. Thus, comparative study of economics is the important input to the economic theory since it creates necessary preconditions to overcome narrowness of economic thought in theory and practice of closed economic system.